

Sundbyberg 2020-04-17

Diarienummer: U2020/00176/UH

Vår referens: Monica Klasén McGrath
monica.klasen.mcgrath@funktionsratt.se

Yttrande promemorian Ökad kompetens om neuropsykiatriska svårigheter och sex och samlevnad i lärarutbildningarna (U2020/00176/UH)

Handläggare: Monica Klasén McGrath/ Hanna Johansson

Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 46 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar cirka 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt - rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla.

Sammanfattning

Gällande förslaget om ökad kompetens om neuropsykiatriska svårigheter i lärarutbildningarna.

- Funktionsrätt Sverige välkomnar initiativen från regeringen om förändrade krav i förskolläraryrket, grundskolläraryrket, ämnesläraryrket, och yrkesläraryrket när det gäller ökad kompetens avseende neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, NPF. Det nya förslaget är dock inte tillräckligt då det inte omfattar alla elever med funktionsnedsättningar.
- Lärare och förskollärare behöver inte främst ha kunskaper om olika diagnosgrupper, utan om olika funktionsnedsättningars innebörd och vilka konsekvenser de kan medföra i skolans verksamhet. Samt ha förståelse för och kunskap om hur de kan anpassa skolans verksamhet för så många som möjligt.
- Övergripande vill vi se reformer som stimulerar utvecklingen mot en inkluderande skola, som kan möta behoven hos den

stora mångfalden av elever. Här krävs förändringar i lärarutbildningen som helhet, där studenterna måste förberedas att möta behoven hos mångfalden av elever i skolan.

Gällande förslaget om ökad kompetens om sex och samlevnad i lärarutbildningarna.

- Vi är positiva till förslaget om ökad kompetens när det gäller sex och samlevnad i lärarutbildningarna, men även här är det viktigt med ett funktionsrättsperspektiv.

Aspekter vi saknar i promemorian gällande förslaget om ökad kompetens om neuropsykiatriska svårigheter i lärarutbildningarna

Ökad kompetens avseende funktionsnedsättningar i stort

Vi välkomnar initiativen från regeringen om förändrade krav i förskolläraryrket, grundskolläraryrket, ämnesläraryrket, och yrkesläraryrket när det gäller ökad kompetens avseende neuropsykiatriska svårigheter. (I sammanhanget vill vi också påpeka att vi i de uppräknade exemplen, saknar språkstörning som hör till den största diagnosgruppen inom NPF.)

Minst tio procent av eleverna i den svenska skolan uppskattas ha en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Räknar man in elever som har liknande svårigheter men som inte uppfyller kraven för en diagnos, blir andelen ännu större. Många av dessa möter svårigheter i skolan.

Flera av våra medlemsförbund, som Attention och Autism- och Aspergerförbundet har länge arbetat för att kunskaper om NPF ska bli en obligatorisk del i lärarutbildningen för alla åldrar. Det är bra att man i förslaget även inkluderar barn/ungdomar med utvecklingsrelaterade svårigheter som inte når upp till kriterierna för en diagnos. Och att man lyfter behovet av att se flickors, ibland mindre tydliga, svårigheter och behov.

Det nya förslaget är sammanfattningsvis mycket bra, men är inte tillräckligt då det inte omfattar alla elever med funktionsnedsättningar. En bredare fördjupning för lärarutbildningen för att kunna anpassa lärmiljön och ge verktyg för att bättre kunna bemöta och ge stöd till en större målgrupp i skolan skulle ge ökat resultat.

Rätten till en inkluderande utbildning och en fungerande skolgång för alla elever med funktionsnedsättningar i enlighet med FN:s

funktionsrättskonvention¹ med Allmänna kommentar nr 4² samt Salamancafördraget³ måste säkerställas. Skolan fungerar inte tillfredställande och många elever går ut grundskolan utan fullständiga betyg. Enligt Skolverkets statistik saknade ca 15,7 procent av de elever som gick ut nionde klass våren 2019 behörighet till gymnasiet. Allt fler elever mår inte med att gå till skolan alls därför att lärmiljön inte fungerar. Många av dessa elever har en diagnostiserad eller icke-diagnostiserad funktionsnedsättning, varav en stor andel har neuropsykiatriska utmaningar medan en andel har annan funktionsnedsättning som ger konsekvenser i skolan. Det är också vanligt att barn har flera funktionsnedsättningar.

Barn är i första hand individer och skolan måste kunna känna igen olika behov hos elever och hur dessa kan mötas med specialpedagogisk kunskap och flexibel pedagogik. Här krävs bredare kunskaper om olika funktionsnedsättnings konsekvenser i lärmiljön, snarare än mer kunskaper om olika diagnoser.

Vi anser också att det krävs ett helhetsperspektiv på elevens mående och utveckling i skolan. Lärare måste ha med sig även detta perspektiv. Här behövs samverkan med alla närvarande aktörer i barnets liv förutom föräldrar, även ex BUP, habilitering, korttidsboende, LSS-handläggare mfl. Vi menar att formuleringen "identifiera specialpedagogiska behov i samverkan med andra" behöver preciseras. Vi ser nödvändigheten av samarbete med en fungerande och kunnig elevhälsa men även med specialistverksamheter som BUP och BUH. Behovet av och skyldigheten att begära handledning och konsultation kring barn som innebär professionella utmaningar bör betonas i utbildningen.

Vi menar vidare att kunskap om olika funktionsnedsättningar måste ingå även i rektorsutbildningen. Huvudmannen är central när det gäller att besluta om resursfördelning till skolor och även upphandlingar och då krävs grundläggande kunskaper om hur detta görs på bästa sätt.

Vi ställer oss alltså positiva till att det nya förslaget innebär förändrade krav avseende kompetens om neuropsykiatriska svårigheter, men förslaget är inte tillräckligt för att säkerställa att lärare har kompetens att möta alla barn med funktionsnedsättningar.

¹ <https://toolkit.funktionsrattskonventionen.se/alla-rattigheter/>

² <https://www.mfd.se/contentassets/dd4d7296a11e45009336775a75129b86/2017-28-allman-kommentar-4-utbildning.pdf>

³ <http://www.unesco.se/wp-content/uploads/2013/08/Salamanca-deklarationen1.pdf>

Vi vill också poängtera betydelsen av att de olika lärosätena erbjuder likvärdiga kunskaper inom olika områden, till exempel att en student får lika god kvalitativ undervisning också om olika funktionsnedsättningar oavsett vilket lärosäte studenten går på.

Kunskap för en inkluderande lärmiljö

I en inkluderande skola finns utrymme och möjlighet för undervisning i helklass och i mindre grupp – för enskildhet och gemenskap. Där finns kunskap om barns olika behov, om specialpedagogiska redskap och metoder. Där används flexibla bedömningsmetoder och kriterier. Där lär sig eleverna att människor är olika och att det är berikande.

Förutsättningar är att lärmiljön och hela skolmiljö utformas så att alla elever kan tillgodogöra sig undervisningen och för att de i övrigt ska kunna utvecklas och uppnå sin fulla potential. Den nuvarande lärmiljön behöver förändras – det vill säga de fysiska, sociala och pedagogiska aspekterna i skolan – så att en större andel av eleverna får sina behov tillgodosedda i ett sammanhållet skolsystem. En inkluderande skola med tillgängliga lärmiljöer har avgörande betydelse för barns lärande. Skolans själva utgångspunkt måste vara målet att lärmiljön fungerar för alla elever.

Därför behöver förskollärare och lärare, men även rektorer inte bara kunskaper om olika funktionsnedsättnings konsekvenser i lärmiljön, utan också kunskap om hur en inkluderande lärmiljö ska organiseras för att framgångsrikt möta behoven hos mångfalden av elever. Vi är i detta sammanhang positiva till att regeringen fortsätter satsningen Specialpedagogik för lärande som syftar till att öka den generella specialpedagogiska kompetensen i grundskolan samt att utbilda fler speciallärare inom Lärarlyftet II. Men vi ser att det också i lärarutbildningarna finns ett stort behov av ökad kompetens i metodik och didaktik för att främja inkludering samt kunskap om hur en socialt-, fysiskt- och pedagogiskt tillgänglig lärmiljö skapas.

Universell design för lärande, UDL

Enligt FN:s funktionsrättskonvention ska skolan utformas universellt. Universell utformning är också en ledande princip i den nya funktionshinderpolitiken.

Universell design för lärande (UDL)⁴ handlar om att systematiskt stötta mångfald i skolan. Målet är att skapa lärsituationer som utgår från varje elevs behov, men också att förutse och förebygga tänkbara

⁴ http://www.lth.se/fileadmin/lth/genombrottet/LUkonf2015/16_Rowa.pdf

hinder. En sådan lärmiljö minskar dessutom behovet av extra anpassningar och särskilt stöd.

Lärare och förskollärare behöver djupare metodologiska, specialpedagogiska och specialdidaktiska grundkunskaper för att kunna möta behoven hos mångfalden av elever. De behöver också lära sig arbeta utifrån UDL.

Aspekter vi saknar i promemorian gällande förslaget om ökad kompetens om sex och samlevnad i lärarutbildningarna

Även i förslaget som gäller ökad kompetens om sex och samlevnad i lärarutbildningen är det viktigt att ha ett funktionsrättsperspektiv. Generellt saknas kunskap om sexuella och reproduktiva hälsorättigheter för personer med funktionsnedsättning och även fördjupad kunskap om sexuella övergrepp. Det finns studier som visar att flickor med funktionsnedsättning är mer utsatta för olika typer av brott, däribland sexuell utsatthet och sexuellt våld. I FN:s rapport kring social och ekonomisk inkludering, 2019⁵ betonas att i många länder nekas personer med funktionsnedsättning uttrycka sexuell läggning och könsidentitet. Skolans betydelse för att medvetandegöra elever om deras sexuella och reproduktiva rättigheter kan inte nog betonas, och det gäller alla skolformer. Enligt skolinspektionens rapport (2018) finns det brister i lärarnas kompetens kring sex och samlevnad i alla skolformer. Vi vet också att det ofta kan vara ännu större kompetensbrist inom särskolan. Det är därför oerhört viktigt att planera och tänka utifrån alla skolformer och ett intersektionellt perspektiv också när det gäller undervisning om sex och samlevnad.

Med vänlig hälsning
Funktionsrätt Sverige

Elisabeth Wallenius
Ordförande

5

<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/SexualOrientation/ReportSocioCulturalEconomicInclusion.pdf>